

עלייתו של הרב יהושע נויבירט זצ"ל לארץ ישראל באוניית מעפילים

במהדורה האחרונה, המחודשת, של הספר "שמירת שבת כהלכתה" מאת מו"ר הרב יהושע ישעיה נויבירט זצ"ל, במאמר ההקדמה "טוב להודות לה", מסופר על ההצלה הנפלאה והפלאית של משפחתם, משפחת הרב אהרן נויבירט זצ"ל, בתקופת השואה, כאשר הם התחבאו בדירת מסתור באמסטרדם בתנאים קשים, אך שרדו ולא נתגלו.

בהמשך כתוב שם (עמ' 38-39) שהרב נויבירט זצ"ל עלה אחרי המלחמה לארץ ישראל באוניית מעפילים. הוא עשה את דרכו מהולנד לצרפת באביב שנת תש"ו בתוך קבוצה של צעירים דתיים, ובנסיעתם הם עברו את הגבולות באופן לא לגאלי כשהם לבושים במדים של חיילים אמריקנים. בהגיעם למרסיי הם נאלצו, לצערם הרב, לעלות על אוניית המעפילים בשבת. הדבר ציער את הרב נויבירט במיוחד, מפני שבכל שנות המלחמה הוא ובני משפחתו הצליחו לשמור שבת עד כמה שזה היה אפשרי, וכאן כשהגיעה החירות, בעלייה לארץ ישראל, עליו לחלל את השבת. הוא חשב שהמארגנים יכלו לאפשר לנוסעים הדתיים להביא את חפציהם לנמל ולעלות על האונייה אחרי צאת השבת. בכל זאת הרב נויבירט הצעיר החליט שבמצב הנתון מותר לעלות לאונייה בשבת, משום שאם לא יעלה הוא יישאר במרסיי בלי אשרת כניסה לצרפת, בלי מזון ובלי מקום שהוא יכול ללכת אליו, ובזמנים האלו היה בכך צד של סכנה. בכל אופן, בעקבות האירוע הזה הרב קיבל על עצמו 'לעשות משהו עבור השבת', וכך לאחר שנים עלה בלבו הרעיון לכתוב את הספר 'שמירת השבת כהלכתה', והשאר היסטוריה.

בארכיון הציוני המרכזי, בגנזך המדינה ובארכיונים נוספים, גנוז חומר תיעודי רב על אוניות המעפילים ועל "עליה ב'" - העלייה הבלתי חוקית, שהביאה לארץ רבבות עולים בתקופת המנדט הבריטי. על אוניית המעפילים בה נסע הרב נויבירט כתוב שהיא הפליגה מנמל על יד מרסיי ביום ראשון, 23 ביוני 1946 (כ"ד בסיוון תש"ו) עם 999 נוסעים, גברים, נשים, זקנים וילדים מארצות רבות, והנוסעים הועלו על האונייה ביום שלפני ההפלגה, דהיינו בשבת. להפלגה זו הצטרף העיתונאי היהודי-אמריקני הנודע איזידור פיינשטיין-סטון (I. F. Stone), שאף פרסם על הפלגתה ספר באנגלית בשם "בדרך המחתרת לפלסטינה"¹. גם הוא כתב בספרו שבין המעפילים הדתיים התעוררה השאלה האם מותר לעלות לאונייה בשבת, ושרובם הגדול עלו.

1 UNDERGROUND TO PALESTINE; קטעים מספרו יובאו בנספח למאמר.

נראה שהייתה סיבה שאונייה זו, וגם אוניות מעפילים אחרות, הפליגו דווקא ביום ראשון. כדי להביא את המעפילים לאונייה וכדי לאפשר את הפלגתה היה צורך לבצע שרשרת ארוכה של פעולות סודיות ובלתי־חוקיות. יום ראשון היה היום המתאים ביותר לפעולות אלו, כי מרבית הפקידים של רשויות הנמל היו אז בחופשה. בסדרת המאמרים של פרופ' מאיר שורץ הי"ו על הפלגת אניית המעפילים המפורסמת "אקסודוס" – יציאת אירופה תש"ז² מסופר שאוניות מלחמה של הצי המלכותי הבריטי היו אורבות לאוניות המעפילים סמוך לחופי צרפת, ויתכן שגם הפעילות של האוניות האלו הייתה מצומצמת בימי ראשון יחסית לימים אחרים.³ מעניין לציין שכבר היה "תקדים" לכך שעברו על איסור דרבנן לצורך העלייה לארץ ישראל. בדרשותיו מחדש החתם סופר⁴ שנעמי התירה לעצמה את האיסור דרבנן של הליכה ביו"ט מחוץ לתחום כדי לשוב אל ארץ יהודה, כמו שאמרו חז"ל שמשום ישוב ארץ ישראל מותר להעלות בערכאות ולכתוב אונו בשבת ע"י גוי, וכך נפסק להלכה.⁵ החתם סופר מסתמך על המדרש האומר שנעמי ורות הגיעו לבית לחם ממואב בט"ז בניסן ביום קצירת העומר, והן הלכו ביום טוב יותר מתחום שבת כדי להזדרז להגיע למחוז חפצם בארץ ישראל ולהלכה הותרה רק אמירה לגוי לצורך רכישת קרקע בארץ ישראל, ולא איסורים אחרים). בהמשך הרב נויבירט זצ"ל מספר: 'נסענו באוניית דייגים טורקית בתנאים קשים. מהחום וממעט האוכל אנשים חלשים וחולים נפטרו, והיה צריך להוריד את גופותיהם לים כדי למנוע התפשטות מחלות. הגענו לחוף הארץ, ונתפסנו מיד על ידי

2 פורסמה בכתב העת "בישובינו", ביטאון ישובי פועלי אגודת ישראל, שזכיתי לערוך בשנים תשנ"ד-תשס"ה (גל' 12, ניסן תשנ"ה, עמ' יח).

3 הגב' רינה אופנבך, מנהלת "בנתיבי ההעפלה" – מאגר מידע לאומי לתולדות ההעפלה ע"ש אלוף מרדכי (מוקה) לימון במחנה המעפילים בעתלית, מסרה לי חומר רב על אוניות המעפילים. וכך היא כתבה לי בנושא זה: "הרב יהושע נויבירט עלה ארצה באוניה ששמה היה "ביריה". היא הגיעה לחיפה ביום 2.7.1946 – ג' תמוז תש"ו... אנחנו כמובן לא יודעים מה הייתה הסיבה שהעלאת המעפילים במקרה זה בוצעה דווקא בשבת, אך מהיכרות עם תנאי התקופה, ובהתחשב בכך שכל הפעולות שנעשו בנושא זה היו בלתי חוקיות – יש להניח כי השבת הייתה אחד הימים היותר נוחים לבצע פעולות אלה בגלל הריפיון שבביקורת, כלומר ניצול העובדה שהרשויות הצרפתיות נמצאות בשבת ובראשון בחופשה. שעת הכושר הייתה נקבעת על פי אילוצים רבים מאוד, רבים יותר ממה שאנו יכולים לתאר לעצמנו. היה צריך להפעיל כאן מערך מאוד מורכב של העברת מאות מעפילים ממחנות שונים למקום מסוים בו תעגון אוניה בלתי חוקית, עם צוות מורכב מאנשים שנמצאים באופן בלתי חוקי במדינה, עם מזון ציוד ופחם או דלק שנקנה והועבר בדרך כלל באופן בלתי חוקי, בכסף 'שחור', ולקבוע מפגש ימי עם אונייה אחרת שתגיע ממקום אחר עם צוות אחר... אם זה היה יוצא בשבת – היו עושים את זה גם בשבת. מעדויות רבות מסתבר שגם הדתיים הסכימו לכך ועלו על האונייה".

4 דרשות חת"ס ח"ב על מגילת רות ד"ה ותלכנה (דף רצ"ב, ב).

5 גיטין ח, ב; מד, א; שולחן ערוך או"ח סי' שו סעיף יא.

האנגלים. ברוך ה' שנתרתי בחיים אחרי הנסיעה הזאת, שגם מזון כמעט לא היה לנו מלבד מעט לחם וריבה. בהגיענו ארצה הובילו אותנו האנגלים הישר למחנה עתלית, שם שהיתי עד אחרי ט' באב'...

רצוף בזה צילום של עמוד מרשימת הנוסעים שהגיעו ארצה בג' תמוז תש"ו (2/7/46) באוניית המעפילים "בירה". העולה מס' 591 באוניה זו הוא יהושע ישעיה נויירט.

הסוכנות היהודית לא"י - מחלקת העליה						
לשכת העליה חיפה						
רשימת עליה שבאו לא"י						
מספילים						
המנהל / יומן						
2.7.46						
החברה						
מס' סדרי	המסמך	השם	גיל	סוג	מס' הרשיון	הערות
570	מנדל	מיכאל	28	פולניה	אלכסנדרוביץ לייב, ת"א-28, חיפה.	
571	מנדלכאום	הינדיר	23	פולניה	מנדלכאום זכריה, ת"א-המלך בורב' 83.	
572	מנדלכאום	רחל	21	פולניה	"	
573	מנדלכאום	זלפה	29	פולניה	גר נשטיין סימה, ת"א-בנה שלום רח' אליעזר 6.	
574	מנדלזון	אלהנן	38	פולניה	יגור מנדלזון, חדרה.	
575	מנלה	דניאל	21	פולניה	שפיגנאה פוזננסקי ? (רפה-גן).	
576	מנלה	סנדר	22	פולניה	לפ"ח חפץ-חיים, גדרה.	
577	מנקוס	נתן	23	פולניה	איון.	
578	מרבוליס	רבקה	28	פולניה	הנרין רוזנבאום, ת"א-אחרונות 29.	
579	מרוק	שמעון וול	23	פולניה	הנדה אבא, קרית חיים "ת"א מס' 36.	
580	מרטינובסקי	אדולף	19	צרפת	מ. בורוכוב-כפר-סבא.	
581	מרטינובסקי	לאון	19	צרפת	"	
582	מרסור	שמחה	16	פולניה	יהודה קרוז, ת"א-ארלוורוב 24.	
583	מרטלשטיין	אליעזר	22	צ'כיה	משש לקס, ת"א (טירת-בני).	
584	מרקוביץ	אליעזר	21	צ'כיה	נחיה. (ת"א, נציבות-בית"ר).	
585	מרקוביץ	קלרה	17	צ'כיה	"	
586	מרי	פמי	15	"	"	
587	נכרזי	לייב	24	פולניה	אהרן שמואלר, נכרזי רס"מ ת"א.	
588	נובק	הבס	18	פולניה	מ. בורוכוב-כפר-סבא.	
589	נוברבר	בטינה	22	גרמניה	פיליפ זיגמונד, הרצליה.	
590	נויגרסון	לירה	20	גרמניה	זנסבכר, חיפה, רח' תפועל 20.	
591	נויורט	יהושע ישעיה	26	הולנד	נויגרסון, ת"א-רח' מאפי 16-א.	
592	נוימן	מאיר	22	צ'כיה	נוירט אירס, ירושלים רח' מלכי 7.	
593	נוימלר	ישעיהו	22	פולניה	(בני-ברק, במברגר שמעון, בית פלדמן.	
594	נוסינוביץ	חיים	21	פולניה	מחנה-תקוה.	
595	נחמן	פנחס	21	פולניה	פולניה, כפר-יהושע. (יהודה נויפלד, ת"א-לורד ביירון 19).	
596	נחמנוביץ	הרש	19	פולניה	נחמן לאומולד, ת"א, רח' מרכז מסחרים 30 (עין-הים).	
597	נידמן	מאיר	23	צ'כיה	אלונים.	
598	ניכציצקי	משה	38	פולניה	נס-צירונה.	
599	ניסנבאום	אברהם	19	פולניה	לוישיץ יוסף-חיים, עין התכלה נתניה.	
600	ניימח	מרים	17	פולניה	(ת"א, נציבות-בית"ר).	
601	נירנברג	משה	31	פולניה	בקיחות.	
602	נמן	גיאורג	23	גרמניה	פולניה, אפוקים.	
603	סובול	מן-ציון	34	פולניה	מ. בורוכוב-כפר-סבא.	
604	סולניק (סולניק)	אברהם	17	צרפת	פולניה, מ. בורוכוב-כפר-סבא.	
605	סולנסקי	לייב	27	ליטא	לויטא, נתניה, (ת"א, נציבות-בית"ר).	
606	סוסנה	רוזה	29	פולניה	רפ"ח, לוי - בית-סחא.	
607	סוסנוביץ	רובין	20	פולניה	פולניה, ת"א, נציבות-בית"ר).	
608	סופר	פרץ	22	אוסטריה	אוסטריה, חפץ-בנה.	
609	סוקול	שולם	27	פולניה	פולניה, מרנושטיין אריה, נתניה.	
610	סטודניץ	יהודה	32	פולניה	פולניה, סטודניץ דוד, חיפה בנולי 5.	
611	סטורביץ	רוזה	21	פולניה	פולניה, אלונים.	
612	סלורק	אנה	22	הולנד	הולנד.	
613	סטרצבסקי	ישראל	26	פולניה	פולניה, כפר-סבא.	
614	סיב	רחל	22	"	"	
615	סיב	יוסף	19	פולניה	פולניה, בני-צבי סיב, כפר-סבא - תלמונד.	

6 התודה לגב' אופנבך הנ"ל ששלחה לי את הצילום הזה, ואת ההפניה לספר של סטון. הרשימה

נספח 1: מכתב הרב נויבירט זצ"ל ממחנה עתלית⁷

יום ה' לפרשת פנחס [י"ט תמוז תש"ו] כאן במחנה עתלית הורי ואחי היקרים. אלפי תודות להקב"ה על חסדיו הגדולים וניסיו הגדולים עמנו, עד שסוף כל סוף ביום שישי [י"ג תמוז, ע"ש פרשת בלק] דרכנו על אדמת הקודש בארצנו, אחרי שעמדנו עשרה ימים בנמל. אנו חשים את עוצמת הזכות הגדולה עכשיו, אף על פי שאנחנו נמצאים בתוך מחנה. חסרים לנו מילים לתאר לכם את השמחה העצומה לדרוך ברגלינו על אדמת ארצנו, ובמיוחד בעש"ק של אותה השבת שאפילו שונאנו (בלעם) בירך אותנו. כמה מאתנו כבר לא יזכו לזה, וכמה עוד מצפים לעלות! עוד לפני 15 חודשים היו חיינו תלויים לנו מנגד, ועכשיו אחרי שנה ורבע אנו יושבים בגליל, מול הר הכרמל. כמה עלינו להודות ולהלל לה'. אילו פינו מלא שירה כים וכו' אין אנו מספיקים להודות ולהלל לה'. ואתם עדיין מוכרחים לשבת בגלות הרחוקה! בוקר וערב, עת שאני קם וכאשר אני שוכב לישון וכאשר אני אוכל מפירות הארץ, אני תמיד חושב שוב עליכם, ובמיוחד עליך אבי היקר עמו"ש. ה' יתן וגם אתם תוכלו בקרוב לעלות בעקבותינו. כבר הגיע הזמן עבורכם ועבור כל ישראל. ביום שישי בבוקר, כשאנו שרים וחצי רוקדים, הובילו אותנו לכאן באוטובוסים מלווים במשוריינים. פתאום התמלאו הרחובות [בעיר חיפה], היה נראה כאילו הולך לקרות איזה מאורע מיוחד, כולם הפסיקו את עבודתם באמצע, כל המכוניות עמדו מלנסוע, כדי לקדם אותנו ב'שלוש עליכם'. בדרכי על הארץ ובהגיעי עד עתלית ספר התורה כל הזמן על גבי, עד הסוף זכיתי במצוה 'עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו'. בליל שבת אחרי הסעודה, זאת אומרת ברבע לעשר, כל חברי חב"ד ואגודת ישראל רקדו עד השעה 12 מרוב שמחה להיותם בארץ ישראל. זה היה ריקוד של שמחה אמיתי. לא יכלו להשתיק אותנו. שום דבר לא היה יכול לעצור אותנו. כאן בעתלית אנו זוכים להרבה יותר חופשיות. המחנה הזה ענק, אבל חסרים פה ספרים כמעט כמו על האוניה. מבטלים כאן זמן יקר כל כך! כבר הזמנתי ספרים מכל מיני מקומות, אך עדיין לא קבלתי כלום. מצאתי שוב את הסידור שלי השבוע, הגנב השאיר את שמי כתוב בפנים ולכן לא היה יכול יותר להכחיש. אני מקווה שצמתם טוב [בשבעה עשר בתמוז], גם אני בע"ה. כאן הצום לא ארוך כל כך, בארבע וחצי לפנות בוקר כבר יום, ובערב צאת הכוכבים כבר לפני שמונה וחצי. ביום שני בלילה [אור לי"ז בתמוז] שוכני הצריף נשארו ערים עד שתים עשרה

שמורה בגנזך המדינה - מחברות עולים. דרך אגב, קיימת ברשימה טעות בציון גילו של הרב זצ"ל - הוא היה אז בן 19 ולא בן 26 כפי שנכתב שם. רשומים כקרוביא בא"י אחות ואח של אמו: הגב' יראת אדלר (לימים חמותו של ר' יונה עמנואל ז"ל) שגרה אז בירושלים ברח' מלאכי 7 (בטעות נרשם כאן שם המשפחה של אחותה) והרב ד"ר שמחה (סימון) במברגר מבני ברק.

7 תורגם מגרמנית ע"י הרבנית שתחי', ונדפס כאן ברשותה. [כמה השמטות ותיקוני לשון והבהרות בסוגריים מרובעים נעשו ע"י העורך י"ק.]

וחצי, ישבו לאכול. ברעש הגדול לא הצלחתי להירדם, ולכן בשעה שתיים עשרה ערכתי תיקון חצות. למרות שהייתי צריך לומר את הכל לבדי, מעולם עוד לא התפללתי בכוונה עצומה כמו הפעם. בלילה זה חטפו מאתנו את הטובים שבחבורה בהולנד, ורדנבורג, דה יונג, דה לנגה, כמעט כל הרבנים יוצאי אשכנז, הסופר ון נורדן, מרוקקו, ויי! לא ניתן לספור מי ומי הלכו מאתנו אז⁸. רחל מבכה על בניה, מיאנה להינחם על בניה כי איננו. מלא התרגשות שכבתי לישון, לעולם לא אשכח את הלילה הזה...

כבר במרסיי מינו אותי פה אחד בלי בחירות לועד הלימוד, למרות שמכנים אותי אי אלו אנשים בכינוי 'יקה', אבל הקב"ה סיבב את הכל כך שמצאתי חן בעיני החברה שלנו. גם קבעו שאהיה בעל קורא, מאחר ושמול אמר שגם באמסטרדם קראתי בתורה. אני בעצמי גם מוסר שיעורים, כמו כן ארגנתי עם עוד משהו כמה שיעורים. רק חבל שאין מספיק ספרים. אחד לומד בתוך הספר בקול, וכולם מקשיבים בעל פה.

אבא היקר עמ"ש, האם יש לך עדיין השאלות השונות ששאלתי אותך? התוכל לענות לי תשובות? גם רציתי לשאול אותך עוד, האם עלי לברך ברכת הגומל פעמיים, קודם כל כאשר הגעתי אחרי ההפלגה, ושוב אחרי שאני אשתחרר מכאן? ישר כח גדול.

ליום הולדתך אבא עמ"ש אני מאחל לך מז"ט מז"ט מז"ט מכל הלב. בשנה הבאה בשמחות בארץ ישראל, עם תנחומים על שמחה היקר שלנו, הרי יום הולדתו חל כמה ימים אחרי זה, בתוך שאר כל משפחות ששת המיליונים של אחינו.

כעת עוד בקשה אחת לי אליכם. כתבו לי נא, האם יש לכם לולבים ויין לסוכות? אם לא, אני אבקש נדבות פה, אשנורר, כי לקיים איזו מצוה לא צריך להתבייש, או יותר נכון אסור להתבייש. כתבו לי בהקדם.

צום קל [לתשעה באב], יהי רצון שתהיה זאת התענית האחרונה ולשנה הבאה בירושלים הבנויה, עם כל עם ישראל. ד"ש לכולם, לכם דרישת שלום ונשיקות, שלכם יהושע

★ ★ ★

נספח 2: מתוך הספר 'ספינת חיי' מאת מרים פלק, ירושלים תש"ע⁹

נסענו למקום קרוב לים התיכון, ליד מרסיי, למחנה הכנה להעפלה. היינו בסך הכל 300 שומרי מצוות. התיידדתי מיד עם חברי תנועתנו (פועלי אגודת ישראל) מבלגיה

8 הרב זצ"ל הזכיר את רבני הולנד שנשלחו בי"ז בתמוז תש"ג ממחנה וסטרבורק להשמדה בסוביבור, ביניהם הרבנים פרדנבורג, דה יונג ודה לנגה, והחזן הראשי של אמסטרדם מר מרוקקו (עי' יסופר לדור עמ' 94-90).

9 מתוך עמודים 107-100 (בדילוגים), ברשות המחברת. הגב' פלק שתח' עלתה לארץ באותה הפלגה בה עלה הרב זצ"ל. המחברת הקפידה לכל אורך הספר שלא לפרש בשמות האנשים עליהם סיפרה בלא רשותם; היא אישרה ש'בנו של הרב מהולנד' הוא הרב נויבירט זצ"ל.

ומהולנד. התארגנו לקבוצה אחת מלוכדת, ועשינו את רוב פעילותנו עד סוף העלייה יחדיו. בין העולים מהולנד היה בנו של רב שהביא איתו ספר תורה כדי להביאו לארץ ישראל, והיה מרגש לראות איך שמר עליו בכל התנאים והקשיים של העלייה בהמשך הדרך. מפיו למדנו הרבה מאוד תורה בימי המסע... המחנה נוהל על ידי אנשי הנהגת ההעפלה מהארץ בסדר כמעט צבאי. חיכינו יום-יום לבוא האנייה שתיקח אותנו ארצה, והנה, דווקא בליל שבת, באמצע ארוחת הערב שאכלתי עם אנשי קבוצתי באוהל, נקראנו למסדר. לתדהמתנו נאמר לנו לסיים מהר את הארוחה, לארוז את התרמיל האישי ולהתייצב בעוד כשעה לקראת היציאה לדרך. עברנו, 300 דתיים, הוציא מפקד המחנה איגרת מאת הרב הרצוג, רב הראשי של ארץ ישראל, שקרא לנו לעלות לארץ כמצוות חיזוק היישוב אפילו בשבת¹⁰. היינו מאוד נרגשים ומודאגים מחילול השבת הצפוי, ובלב כבד קיבלנו את פסק ההלכה של הרב הראשי הרצוג. בחור דתי יחיד, חסיד, טען שאינו יוכל לקבל פסק הלכה זה, ודרש להישאר במחנה. הוסבר לו שאין ערובה שההפלגות הבאות לא תהיינה בשבת. הבחור, שהיה מאורס, עודד את כלתו לצאת אתנו. הוא נשאר תקוע זמן רב שם. בסופי שבוע יותר קל לצאת מהנמל בגלל מיעוט השומרים...

השתדלנו לשמור על כל פרט אפשרי מקדושת השבת, למשל לארוז בלי לעשות קשר כפול לסגירת התרמיל, ולשמור על כל דבר אפשרי כדי להזכיר כבוד השבת. נרמז לנו כי מסענו כרוך בקשיים גדולים מאוד ובסיכון ממשי, ולכן לא הסכימו לשתף בו ילדים, אנשים מבוגרים או חולניים. כולנו היינו מודעים לכך שאנחנו אזרחים זרים בלי כל תעודות או אשרות שהייה בצרפת, ובלי רישיונות ליציאה ממנה. מעט מאוד שוטרים צרפתים הסתובבו בשעות האלה במקום, והתרשמתי שהשוטרים היו בסוד העניינים. הם חייכו והתעלמו מאתנו באופן בולט, ונתנו לנו לעלות לאונייה בלי כל קושי. העיתוי של שבת בצהריים נבחר כנראה במחשבה תחילה, כשהנמל היה כמעט ריק מפעילות. הועלינו במהירות וביעילות גדולה על סיפון האונייה, ונדרשנו מיד לרדת לחדרי המחסנים...

אנו, קבוצה קטנה מבין חברי פועלי אגודת ישראל, שמרנו על קשר חברתי הדוק. ישבנו שעות רבות על קרשי הסיפון ולמדנו הלכות התלויות בארץ: שמיטה, מעשרות, עורלה, וזאת תודות לידיעותיו הרבות של בן הרב שעלה אתנו... בשבת בבוקר לבש רוב הסיפון חג, כאשר רבים מאוד התפללו בהתרגשות, קראו בספר התורה שהביא עמו המעפיל מהולנד, ורב החובל אריה אלימלך התכבד בעלייה למפטיר. השבת היוותה שיא לרבים מהמעפילים האלה. דומני שהרבה לבבות יהודיים רדומים התעוררו אז בתפילה הזו על סיפון אוניית המעפילים... ביום השלישי, בו נכפל 'כי טוב' במעשה בראשית, ה'2 ביולי 46 (ג' תמוז תש"ו), ראינו לראשונה את חופי חיפה...

10 [הרב שמואל כץ וד"ר שולמית אליאש, שחקרו את תקופת הרב הרצוג ברבנות הראשית, מסרו לי שהם לא מצאו שום תיעוד המאשר שהרב הרצוג זצ"ל התיר באותן שנים באופן גורף חילול שבת לצורך העלייה לארץ. העורך י"ק.]

נספח 3: קטעים מספרו של י' פ' סטון¹¹

...בבוקר הגיע הפיילוט [נתב מקצועי, שתפקידו לסייע לאוניות להיכנס ולצאת מן הנמל] להכניס אותנו לנמל. נרתמנו לרציף בלי כל סיבוכ, בנמל שרר שקט. באונייה שלנו התקינו בכל מקום אפשרי דרגשים צרים שנבנו גם לגובה. הסיבוכ היחידי היה שזה היה יום השבת, ובין הדתיים התעוררה השאלה אם מותר להפליג ולעשות כל מה שנדרש לצורך ההפלגה בשבת. רובם החליטו שמצוות העלייה לארץ הקדושה עולה על כל יתר האיסורים, אבל שני בחורים חברי אגודת ישראל נשארו בחוף ולא באו עם יתר הדתיים...

הימים על האונייה עברו בשקט ובשלווה על אף התנאים הלא נוחים. חוסר הנוחיות היה בעיקר בגלל תנאי השינה. דרגשי העץ היו מעץ גס, ומעט המזרונים שהיו שימשו לאנשים חולים. לא היה אוורור טוב בבטן האונייה, ובלילה, כשכולם ישנו שם, היה ריח חזק ולא נעים. אם מישהו חלה והקיא היה מגיע צוות של מנקים עם דליי מים שניקה את השטח. צוות אחר אומן בעזרה ראשונה, והביא לימונים ומטליות מים לחולים במחלת ים. הכול היה מאורגן באופן הכי טוב שהתנאים הקשים האלה אפשרו. למרות הכל היו מעט מאוד טענות ותלונות, והאנשים קבלו את המצב כדבר זמני הכרחי. כל פעם שאונייה אחרת הופיעה באופק כולנו נאלצנו לרדת לבטן האונייה ולהסתתר...

האוכל לא היה רע, אבל לא בכמות גדולה מדי. הלחם נאפה באונייה, ולדעתי היה מצוין. נוסף לזה היה לנו מרק, עם תוכן בשרי לאלה שלא אכלו אוכל כשר, ועם ירקות ותפוחי אדמה לאלה שאכלו כשר... [הרב כנראה החמיר שלא לאכול גם מהתבשיל הזה, ועל פי עדותו אכל בזמן ההפלגה רק מעט לחם וריבה]. כל בוקר הדתיים היו הראשונים שהופיעו על הסיפון, וכולם הניחו תפילין והתפללו בכיוון המזרח. יום אחד הייתה לנו חתונה דתית מסורתית על סיפון האונייה, שני צעירים דתיים התחתנו...

ביום שישי [אדר"ח תמוז] נאספנו על הסיפון, ואחד מאנשי 'ההגנה' נתן לנו הוראות איך להתנהג במקרה וניפול לידי הבריטים. הוא אמר: "מבחינתנו אתם כבר אזרחים ישראליים, גם אם האנגלים לא מסכימים עם ההגדרה הזאת. ייתכן שלא תגיעו לארץ ישראל אלא לבית סוהר, ושם שוב תראו שאתם מוקפים בחוט תיל". הקהל קבל את החדשות האלה ברוח טובה, בית סוהר בארץ לא הפחיד אותם. הייתה הרגשה שהמסע מתקרב לסיום. הועמדנו בשורה אחת ארוכה בפני לשכת רב החובל, ושם חילקו לנו תעודה כתובה באנגלית ובעברית "אישור כניסה לפלסטינה". מלאנו בטופס את השמות שלנו ושל ההורים, ואת יום הלידה והשנה. כתוב היה בתעודה שנמצאנו כשרים על ידי היישוב היהודי בפלסטינה להתקבל כאזרחי היישוב. התעודה ציינה ארבע אסמכתות להחלטה זו; הראשונה, פסוק מיחזקאל על שה' נתן

11 תורגם ע"י אריה מלכין מקבוץ עין דור, והועבר באדיבותו לאתר הפלי"ם וההעפלה, ומשם (בקישור http://www.palyam.org/Hahapala/Teur_haflagot/Stone_Biria) נלקח לכאן עם שינויים קלים (הערות מטעם מערכת האתר ועורך 'המעין' מופיעות בתוך סוגריים מרובעים).

מעפילים על סיפון 'ביריה' (מוויקיפדיה)

האוניה 'ביריה', שמה הקודם: אקבל

את הארץ לבני יעקב. השניה, פסוק מישעיהו על שה' יאסוף את בניו אליו ברחמים. השלישית, הצהרת בלפור. והרביעית, המנדט שניתן לבריטניה ע"י חבר הלאומים. לאיש 'ההגנה' היה גם חוש הומור, כי במקום השמור לחתימת מוסר התעודה הוא חתם 'הרב משה בן מימון'...

זה היה ערב שבת, והיו תפילות מרגשות במשרד רב החובל. למחרת, ביום השבת [ב' דר"ח תמוז] התכבדו רב החובל ומפקד ה'הגנה' בעלייה לתורה ובקריאת ההפטרה. כיד המקרה זה היה פרק מירמיהו שדיבר על השיבה לארץ ישראל [לא מדויק, זו הייתה שבת ר"ח תמוז ולכן קראו את הפרק האחרון של ישעיהו, ובו הפסוקים המרגשים 'מי שמע קול את ראה קולך - היחל ארץ ביום אחד אם יולד גוי פעם אחת, כי חלה גם ילדה ציון את בניה... שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה, שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה... באיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם, ובירושלם תנחמו: וראיתם וישש לבכם ועצמותיכם כדשא תפרחה' וכו'].¹

האונייה הקטנה שלנו הייתה עמוסה וצפופה באדם באופן קיצוני. כל פיסת סיפון הייתה מכוסה בגופות של אנשים חולים ובריאים. אי אפשר היה לזוז מבלי לטפס מעל כמה אנשים, והיה צורך להיזהר איפה מניחים את הרגל. סיפון האונייה היה קרוב לפני הים בגלל המשקל הרב של כלל הנוסעים, והמנוע שלה עמל בגניחות ובחריקות ובקושי קידם אותנו. לא היו סידורי שירותים להמון האדם, והאונייה הסריחה. המקום הגרוע מכל היה בבטן האונייה. בטן האונייה היה חשוך לגמרי, ולא היה שום אוורור בתוכו. הוא לא היה מתאים להסעת בהמות או חיות, ועל אחת כמה בני אדם... החום והרעש והאוויר המסריח החלישו את כולם, והיה מאבק מתמיד בין אלה שישבו בקרבת הסולם ששם נכנסה טיפה של אוויר ואור, ואלה שישבו בקצוות וניסו לפלס לעצמם דרך לסולם ולמעלה. אני ביליתי שעותיים שם למטה וזה הספיק לי, ניסיתי לפלס לעצמי דרך לסולם. כשהגעתי שוב לסיפון המלוכלך והצפוף בהמוני בני אדם, אחרי שהייה בבטן האונייה, זה היה כמו להגיע לגן עדן...

האוניה 'ביריה' הובלה לפינה אחת של נמל חיפה, שם נאספו אוניות 'ההגנה' נוספות שנשבו על ידי האנגלים. הפליטים נשלחו למחנה עתלית ולא לקפריסין, ואחרי מספר חודשים שוחררו... [הרב שוחרר אחרי כחמישה שבועות, ועבר ללמוד בישיבת 'קול תורה' בירושלים].